

Redovisning av åtgärdsprogram för klådris, 2016–2019

(Myricaria germanica)

Hotkategori: Starkt hotad (EN)

Rapporten har upprättats av
Johan Kjetselberg, Naturföretaget

NATURVÅRDSVERKET

Förord

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper är ett av flera verktyg för att nå det av riksdagen beslutade miljö kvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv, och även de övriga sex ekosystemrelaterade miljö kvalitetsmålen.

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper bidrar även till att uppnå Aichimål 12 inom Konventionen för biologisk mångfald som handlar om att senast 2020 ha förbättrat hotade arters bevarandestatus och mål 15, delmål 15.5 i de Globala målen för hållbar utveckling om att hejda förlusten av biologisk mångfald och senast 2020 skydda och förebygga utrotning av hotade arter.

Åtgärdsprogrammet för klådris 2016–2019 har koordinerats nationellt av Länsstyrelsen i Västernorrlands län. Denna rapport är en redovisning till Naturvårdsverket av genomförda åtgärder och resultat från programperioden. Rapporten innehåller även förslag om programmets eventuella fortsättning.

De konkreta slutsatserna i rapporten speglar författarens bedömningar och är inte en självklar återspeglning av Naturvårdsverkets ställningstagande. Rapporten kommer att användas som ett underlag för Naturvårdsverkets beslut om åtgärdsprogrammets fortsättning.

Samlad information om åtgärdsprogrammet finns på Naturvårdsverkets hemsida: Åtgärdsprogram för svartoxe, ISBN 978-91-620-5700-6.

Stockholm maj 2024

Maria Widemo
Chef Artenheten

Innehåll

FÖRORD	4
INNEHÅLL	5
SAMMANFATTNING	6
BAKGRUND	7
VISION OCH MÅL	8
Vision	8
Långsiktigt mål	8
Kortsiktigt mål	8
GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER	9
Dialog och samverkan	9
Aktiva åtgärder i fält	10
Datainsamling och analyser	10
Kostnad av genomförda åtgärder	11
RESULTAT AV GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER	12
SLUTSATSER	16
PUBLIKATIONSLISTA	19

Sammanfattning

Under perioden 2016–2019 har de största insatserna för klådris gjorts av Jämtland och Västernorrlands län, som hyser de flesta av artens lokaler. Jämtlands län har uppskattningsvis 35 000–45 000 plantor och hyser därmed den största andelen av landets totala klådrispopulation. Därefter kommer Västernorrlands län som har mellan 6000 och 7000 plantor. Kalmar län, som tidigare hyste många plantor på Öland, har sett en tillbakagång av arten på i princip alla sina lokaler. I Västerbottens och Norrbottens län finns ett fåtal lokaler med livskraftiga bestånd men där behövs inventeringar för att vidare utreda populationsstatusen.

De huvudsakliga åtgärderna för bevarandet av klådris har under perioden utgjorts av datainsamling i form av inventering och uppföljning. I Västernorrlands län inventerades de flesta av länets större lokaler och man har där en bra uppfattning om den regionala populationens status. Länsstyrelsen i Jämtlands län har satsat en del på information och samverkan som lett till ökad hänsyn till arten från andra aktörer. I Jämtland pågår även ett framtagande av en landskapsplan för området i Strömsunds kommun med landets största kända förekomster av klådris. I flera län har biotopvårdande åtgärder utförts för ett fåtal lokaler för att motverka igenväxning.

Flera län har noterat minskningar inom sina lokaler och igenväxning utgör lokalt det största hotet mot arten. Överlag kvarstår dock bristen på artens ursprungliga livsmiljö i form av älvstränder med naturlig flödesdynamik som det största problemet.

Bland de berörda länen är den generella uppfattningen att åtgärdsprogrammet bör förlängas och att de tidigare föreslagna åtgärderna fortfarande är motiverade. Jämtlands län föreslår en uppdatering av åtgärdstabellen. Detta vore en lämplig fortsättning i och med att flera åtgärder i den gällande tabellen har genomförts och att man behöver föreslå åtgärder för fler lokaler.

I det fortsatta arbetet med programmet bör man fokusera på att utföra uppföljningar av befintliga bestånd för att följa populationsutvecklingar och restaureringsbehov. Man bör även utföra fler skötselåtgärder inom lokaler som växer igen. Lokaler där man noterat minskningar av arten under senare år bör följas särskilt noggrant.

Samverkan med andra aktörer är mycket viktigt för klådrisets bevarande och man behöver fortsätta att sprida information och kunskap om arten både till vattenkraftsnäringen, markägare och allmänheten. Ett möte med näringen skulle vara bra för att öka förståelsen för klådrisets behov av naturliga älvmiljöer. Genom att sprida information till allmänheten om arten kan man öka chanserna till att få in fler tips om nya fyndplatser och således få bättre vetskap om klådrisets utbredning.

Bakgrund

Klådris *Myricaria germanica* är en lövfällande buske som tillhör tamarisk-familjen och kan bli upp till en och en halv meter hög. Den är en pionjärart och störningsgynnad som är knuten till sandiga eller grusiga växtplatser i solexponerade lägen, ofta på stränder intill älvar eller andra vattendrag med naturlig flödesdynamik. Klådrisets centrala utbredningsområde utgörs av Indalsälvens och Ångermanälvens flacka grus- och klapperstränder. Därutöver finns strödda och oftast tillfälliga populationer i Mellan- och Sydsverige. De älvar där klådrisets gamla växtplatser funnits hör idag till våra mest intensivt utbyggda vattendrag. Längs de reglerade älvarna råder en mycket begränsad dynamik och tidigare lämpliga växtplatser för klådris växer igen och blir otillgängliga för arten. I takt med att den naturliga älvdynamiken satts ur spel och älvarna reglerats har klådriset gått tillbaka, och även om arten har förmåga till etablering på olika tillfälliga grusmarker, sandtag och schaktytor, saknas här som regel den kontinuitet som kan garantera överlevnad på sikt.

Åtgärdsprogrammet för klådris fastställdes för åren 2007–2010 och slutredovisades 2010. Programmet har sedan förlängts två gånger; först t.o.m. 2015 och sedan från 2016 till 2019. Västernorrlands län är nationell koordinator för artens åtgärdsprogram. Denna slutredovisning har sammanställts av Naturföretaget tillsammans med Länsstyrelsen i Västernorrland, och baseras på svar från berörda länsstyrelser inkomna under februari–mars 2020, samt på tidigare redovisningar till Naturvårdsverket. Nio län berörs av programmet och samtliga har svarat på frågor inför slutredovisningen. De län som hyser den största andelen av klådrisets nationella population är Jämtland och Västernorrlands län. Övriga län som berörs av åtgärdsprogrammet är Norrbotten, Västerbotten, Dalarna, Värmland, Uppsala, Kalmar och Skåne län.

Vision och mål

Den vision och de mål som nämns i åtgärdsprogrammet Klådris 2007–2010 lyder:

Vision

När alla långsiktiga mål är uppfyllda för klådrisets del (dvs. inte nödvändigtvis för alla dess följearter), kommer lämpliga biotoper för klådris att finnas utmed alla stora norrlandsälvar och klådrisets utbredningsområde i Norrland ha utökats betydligt jämfört med 2006. Längs alla de vattendrag som idag hyser arten är en dynamik upprättad som tillgodoser klådrisets behov av kontinuerlig tillgång på öppna sand- och grusstränder till en sådan grad att arten längs samtliga vattendrag uppvisar livskraftiga lokalpopulationer. Den totala populationen av klådris uppgår till minst 20 000 plantor, varav minst en tredjedel utgörs av nyetablerade småplantor och minst en tredjedel av blommande unga individer. För övriga älvar är den naturliga älvodynamiken upprättad på ett för klådrisets förnyring optimalt sätt längs åtminstone någon älvsträcka, där artens naturliga anpassning är i funktion fullt ut. I södra Sverige finns klådris i goda populationer åtminstone på Öland.

Långsiktigt mål

Före utgången av 2016 bör alla klådrisförekomster längs oreglerade älv- och biflödessträckor omfattas av ändamålsenligt skydd, t.ex. naturreservat, biotopskydd, naturvårdsavtal eller anpassat skötselavtal (en del av dessa kan sammanfalla med delmål 1 i riksdagens miljö kvalitetsmål ”Levande sjöar och vattendrag”). Längs samtliga norrlandsälvar skall konkreta arbeten med nyskapande och återställande av klådrisbiotoper ha startat. Ett mål bör vara att maximiavståndet mellan älvsträckor med fungerande dynamik ingenstans är längre än tjugo kilometer. I södra Sverige bör åtminstone de öländska populationerna vara kunskaps- och habitatmässigt säkrade. Före utgången av 2020 skall en ökning av klådrisets populationer kunna noteras längs samtliga vattendrag i Norrland där arten förekommer idag, och utbredningsområdet i Norrland vara tydligt utvidgat.

Kortsiktigt mål

Före utgången av 2009 skall alla aktuella och äldre kända klådrisförekomster längs oreglerade vattendrag och längs storälvarna (Dalälven till Skellefteälven) med biflöden vara inventerade. Lokalernas numerärer, förnyringstatus och skyddsbehov skall utifrån inventeringen finnas bedömda i länsvisa skötsel- och restaureringsplaner. Även övriga lämpliga klådrishabitat och motsvarande värdefulla strandmiljöer längs reglerade vattendrag skall samtidigt vara kartlagda. Bedömningar av artens spridningspotential längs sagda älvar och biflöden skall ingå, med både en plan för restaurering av lämpliga älvsträckor och en långsiktig strategi för hur visionen skall kunna förverkligas. För södra Sverige bör åtminstone för de uppländska och öländska förekomsterna förnyringstatus, trend och hotbild vara bedömda senast 2008.

Genomförda åtgärder

Fyra län har bekostat och utfört åtgärder med medel inom åtgärdsprogrammet under perioden 2016-2019. Dessa län är Västernorrland, Jämtland, Värmland och Dalarna. Västerbottens län har besökt lokaler och gjort okulära besiktningar av bestånden men inte utfört några inventeringar eller andra åtgärder. Resterande berörda län (Norrbotten, Uppsala, Kalmar och Skåne) har inte utfört några åtgärder under perioden.

Sammantaget har det lagts mest resurser på inventering och övervakning, därefter på information, dialog och samverkan och något mindre resurser har lagts på skötselåtgärder som bl.a. restaurering. De största insatserna har gjorts av Jämtlands och Västernorrlands län som är de län som har de största populationerna av klådris. Samtliga utförda åtgärder har bekostats med ÅGP-medel.

Inventeringsdata har i de flesta fall rapporterats in till Artportalen. Inga åtgärder har registrerats i SkötselDOS för perioden.

Flera län har uppgett att arbetet med åtgärdsprogrammet har prioriterats lågt och på grund av detta är det ett flertal punkter i åtgärdstabellen som återstår att ta tag i. Bl.a. är det många kända klådrisbestånd som inte har följts upp, många markägare har inte kontaktats, restaureringsplaner har inte tagits fram och det återstår fortfarande att ta initiativ till studier för att få ny kunskap om skillnader i genetik mellan populationer och av artens förökningsbiologi. Jämtland och Västernorrlands län har inte genomfört något möte med vattenkraftsnäringen. I Kalmar län, där man inte utfört några åtgärder under de senaste två perioderna, finns ett behov av att restaurera lokalerna på Öland för att hindra artens tillbakagång på ön.

Dialog och samverkan

I Jämtlands län har en del åtgärder för dialog och samverkan utförts. Under 2017 höll man kurs för E.ON inför en röjning i en kraftledningsgata i ett område där arten finns, för att instruera om hänsyn. Länsstyrelsen har gett rådgivning till Svevia inför provtagning i en täkt med förekomst av arten. Rådgivning har även getts till två markägare som har arten inom sina ägor. Länsstyrelsen genomförde 2017 en röjningsinsats på en lokal i samverkan med SCA skog.

I Jämtland pågår ett arbete med att ta fram en landskapsplan för klådris i Strömsunds kommun. Landskapsplanen ska syfta till att ge information och vägledning i bevarandet av arten för lokalerna vid Russfjärden, Vängelälven och Faxälven.

I Värmlands län har man gett rådgivning om klådris i Interreg-projektet ”Två länder, en älv” som bl.a. innefattar planer på att återställa flottledsrensade strandzoner längs Klarälven där arten finns.

Skötsel och populationsförstärkandeåtgärder

Aktiva åtgärder har utförts av Jämtland, Västernorrland och Värmlands län under perioden. I Jämtland har länsstyrelsen både under 2016 och 2018 utfört röjning, gallring och markstörning på lokalen vid Lorandsbergets täkt intill Stamseleviken. Sly drogs där även upp med rötterna. Fortsatta gallringsåtgärder är planerade på lokalen.

I Västernorrlands län tog länsstyrelsen med hjälp av en konsult fram förslag på åtgärder för 16 lokaler i samband med en inventering 2016. Länsstyrelsen utförde även en röjning vid Råbbstuguforsen i Faxälven 2019.

I Värmland gjorde länsstyrelsen 2016 ett försök till en populationsförstärkande åtgärd i form av en flytt av fem plantor från lokalen vid Höljes till en ny lokal cirka 700 m nedströms. Rotsystemet på plantorna, som alla var cirka 30 cm i höjd, lossades från det steniga och grusiga underlaget vid ursprungslokalen. Platsen dit plantorna flyttades hade liknande underlag som där de tidigare växte. Genom att flytta stenar och block gjordes gropar som var 15–20 cm djupa. I dessa gropar ställdes plantorna ner varpå groparna fylldes med stenar, block och grus så att plantorna stod stadigt. Gruset hämtades från stranden i närheten.

Datainsamling och analyser

I fyra län har inventeringar utförts. De områden som inventerats har främst utgjorts av lokaler med befintliga bestånd av klådris för att övervaka populationsutvecklingen eller bedöma behov av restaurering. Flera lokaler i Jämtland, Västernorrland och Kalmar län har även besökts ideellt av floraväktare.

I Jämtlands län utförde länsstyrelsen en inventering 2017 av en ny lokal vid Nördån samt 12 närliggande lämpliga lokaler för att utreda om klådris förekom där. 2019 gjordes även en uppföljning av en gallringsåtgärd från 2018 vid Lorandsbergets täkt.

I Västernorrlands län utfördes en inventering 2016. Inventeringen utfördes av en konsult på uppdrag av länsstyrelsen. Totalt besöktes 16 lokaler vid Indalsälvens delta, Edsele, Ramsele, och vid Fjällsjöälven. Uppföljning av tre lokaler vid Lombäcken i Ånge utfördes 2017 av länsstyrelsen. Ramseletraktens lokaler besöktes även under 2019 för att se över restaureringsbehov. Länsstyrelsen har även gjort återbesök vid tidigare stödutplanteringar vid Mjällån och Hågestaön.

I Dalarna och Värmlands län, där det bara finns en lokal med klådris i respektive län, har båda länsstyrelserna utfört fältbesök vid växtplatserna för att inventera de lokala bestånden, dessa inventeringar utfördes 2016. I Dalarna har man haft en ambition att som tillägg till inventeringar på land utföra inventering från vattnet med kanot men detta har ännu inte fullföljts.

Det har inte tagits initiativ till någon av åtgärderna som anges under rubriken ”Ny kunskap” i den reviderade åtgärdstabellen från 2011. Uppgiften att följa upp vattendomar, som länsstyrelserna i Västernorrland och Jämtland var ålagda att göra, har inte utförts. Länsstyrelsen i Västernorrland har börjat utreda saken men inte gjort någon fullkomlig uppföljning. Det finns en osäkerhet kring

åtgärdsprogrammets möjlighet att få igenom nya krav mot kraftbolagen. Forskning kring genetisk differentiering mellan olika populationer i landet och om artens förökningsbiologi återstår fortfarande då inget län ännu tagit något sådant initiativ.

Kostnad av genomförda åtgärder

Den totala kostnaden för genomförda åtgärder som bekostats via NV-ÅGP under programperioden 2016–2019 har uppgått till 219 293,72 kr (Tabell. 1). Inga åtgärder har bekostats av andra finansiärer.

Åtgärd	2016	2017	2018	2019	Totalt
Dialog & samverkan samt övergripande koordinering	10 408,71	62 279,79	2 533,36	3 583,79	78 805,65
Aktiva åtgärder i fält	15 210,2	0	17 119,6	9 644	41 973,8
Datainsamling & analyser	53 127,37	39 224,9	0	6162	98 514,27
<i>Total uppskattad kostnad för åren 2016-2019</i>	78 746,28	101 504,69	19 652,96	19 389,79	219 293,72

Resultat av genomförda åtgärder

I det här avsnittet redovisas resultatet av de åtgärder som har genomförts under åtgärdsprogrammets giltighetstid.

Skötsel och populationsförstärkande åtgärder

Länsstyrelsen i Jämtlands skötselåtgärder vid lokalen i Lorandsbergets täkt följdes upp 2019 och det kunde då noteras en ökning av blommande plantor vid återbesöket.

I Västernorrland utfördes röjning vid Räbbstuguforsen 2019 och det återstår att se vad åtgärden ger för resultat.

I Värmland där man flyttade fem plantor till en ny lokal 2016 fanns det vid återbesök av lokalen 2018 inga plantor kvar. Plantorna har troligen dött eller spolats bort.

Dialog och samverkan

Länsstyrelsen i Jämtland utförde 2017 en röjning i samverkan med SCA skog. Röjningen som länsstyrelsen i Jämtland utförde 2017 i samverkan med SCA skog bedöms ha gynnat blomning på lokalen, och det har också lett till att SCA planerar fortsatta åtgärder på eget initiativ. Kursen som Jämtlands länsstyrelse höll för E.ON inför röjning i en kraftledningsgata förväntas ha lett till bättre hänsyn till klådris vid röjningen.

Andra pågående åtgärder med dialog och samverkan återstår att se resultatet av.

Inventeringar

Inventeringen som utfördes 2016 i Västernorrland av Stefan Grundström på uppdrag av länsstyrelsen gav ett blandat resultat. Vissa av de 16 lokalerna hade en god bevarandestatus med regelbunden föryngring medan vissa av lokalerna bara hyser enstaka äldre plantor. Lokalerna som inventerades låg längs Faxälven, Fjällsjöälven samt vid Indalsälvens delta. Jämfört med besök från 2008 och 2010 var antalet plantor längs Faxälven ungefär detsamma 2016 medan antalet plantor vid Indalsälvens delta var betydligt lägre. På flera lokaler längs Faxälven och i Indalsälvens delta är föryngringen dålig, på andra är konkurrensen från andra vedväxter hård och klådriset hotas att försvinna till följd av igenväxning. För lokalen intill Fjällsjöälven är framtiden oviss då de lokala långsiktiga förutsättningarna för arten att växa är dåliga.

I samband med inventeringen 2016 utfördes en analys av artens förutsättningar kopplat till besöken i fält och till aktuella vattendomar/flödesregimer i respektive älv. Grundström tog dessutom fram förslag på möjliga åtgärder eller restaureringsmöjligheter för samtliga inventerade lokaler. De huvudsakliga åtgärderna som föreslås är ökad tillförsel av vatten (minimitappning) i torrfåror och mer årstidsanpassade flöden, tillförsel av växtsubstrat i form av sand, grus eller bergkross samt röjningsåtgärder som bör utföras med 10-årsintervall.

I Västernorrlands län inventerades grustaget och motorbanan vid Lombäcken i Ånge kommun under 2017. I grustaget observerades cirka 550 plantor, i motorbanan cirka 120 plantor och på gränsen mellan dessa fanns också en lokal där man räknade 4 plantor.

Vid återbesöken under 2016 av de lokaler där man 2014 utfört stödotplanteringar vid Mjällån och Hågestaön återfanns 1 av 5 respektive 2 av 14 flyttade plantor som hade etablerat sig på den nya platsen.

Inventeringen som utfördes av Jämtlands länsstyrelse 2017 initierades efter att ett tips inkommit om en ny lokal vid Nördån. Lokalen ligger vid en liten holme i ån, belägen cirka 2 kilometer öster om Stamselse. På lokalen noterades cirka 250 plantor av klådris. I samband med inventeringen utvaldes och besöktes även 12 närliggande lokaler längs Vängelälven, som rinner ihop med Nördån, för att utreda om klådris fanns även där. Inga plantor av klådris observerades på någon av de 12 lokalerna. Av inventeringsresultatet drogs slutsatsen att det behövs en mer utförlig inventering av klådris för att hitta lämpliga miljöer för etablering och lämpliga platser för att skapa ersättningslokaler vid Nördån och sammankopplade vattendrag.

I Värmland besöktes 2016 länets enda klådrislokal som ligger längs Klarälven vid Höljes. Vid besöket noterades en minskning med 25% av antalet plantor från den senaste inventeringen 2009 då cirka 100 plantor fanns på platsen. Lokalen är utsatt för igenväxning och plantorna blir alltmer påverkade av beskuggning från andra vedväxter som tall, björk, vide och gråal.

I Dalarna besöktes 2016 länets enda lokal vid vattendraget Fulan som visade att den enda kända plantan av klådris fanns kvar på platsen.

Populationsstatus

Flera län rapporterar att situationen för klådris i stort sett är oförändrad sedan den senaste slutredovisningen 2015. Av de lokaler som återbesökts under den senaste åtgärdsperioden finns bestånd av klådris kvar på de flesta. Det finns dock ett stort behov av att återbesöka flera av lokalerna då många fynduppgifter är gamla och kan ha sett stora förändringar sedan man senast besökte dem.

För Jämtlands län är en stor del (cirka 90%) av rapporterade klådrisfynd på Artportalen äldre än 2015. Under 2006 inventerades många lokaler och på många ställen utgör dessa fortfarande de senaste uppgifterna om klådrisets lokala status. Man skulle t.ex. behöva inventera i Ammerån och Halån, som båda ligger i Ragunda kommun. Båda dessa vattendrag hyste år 2006 stora bestånd av klådris. Vid Halån fanns över 1500 plantor fördelade på 8 dellokaler och vid Ammerån fanns nästan 4000 plantor fördelat på 10 dellokaler. Båda dessa hade även gott om föryngring vid tidpunkten för fältbesöket. Området mellan Russfjärden och Stamselvikén där man 2012 fann över 35 000 plantor har inte följts upp sedan det först dokumenterades. Detta område skulle behöva återinventeras för att utreda statusen för det som då var, och troligtvis fortfarande är, Sveriges största klådrisbestånd.

Uppgifterna för Västernorrlands län är dock säkrare än för Jämtlands då de flesta fynden är relativt färska och bygger på data från nyligen utförda besök. År 2016 utfördes till exempel en stor inventering av 16 kända lokaler, men även under senare år har nya data inkommit på Artportalen. Endast cirka 3% av Västernorrlands registrerade plantor på Artportalen har rapporterats in för mer än fem år sedan. Länets rikaste klådrislokaler verkar besökas av rapportörer ganska ofta vilket gör att man har en relativt bra uppfattning om artens lokala bevarandestatus.

På Öland där arten tidigare förekommit i relativt stora antal på några lokaler har en tillbakagång observerats av lokala floraväktare. I princip ända sedan millenniumskiftet har färre och färre plantor noterats vid lokalerna och vid Lindby grustag, som tidigare var Ölands rikaste lokal, har den inte återfunnits vid fältbesök de senaste två åren. På de lokaler där arten fortfarande finns kvar på Öland rör det sig oftast om enstaka exemplar. Enligt lokala floraväktare hyste öns i nuläget bästa lokal endast 9 plantor vid det senaste fältbesöket 2019. Länsstyrelsen har inte utfört några åtgärder för klådris under perioden.

På Västerbottens och Norrbottens lokaler har det inte utförts några inventeringar. Längs Skellefteälven som utgör gräns mellan länen finns ett antal lokaler där några större bestånd av klådris noterats tidigare och det finns rapporter från allmänheten att arten finns kvar på åtminstone några av lokalerna. I Västerbotten har länsstyrelsen besökt några lokaler. Lokalen vid Vojmån i Vilhelmina ska enligt besiktningen ha en stabil population där man tidigare noterat över 1700 plantor. På sikt behöver samtliga kända bestånd inventeras för att få en uppfattning om populationernas storlek och för att kunna utvärdera restaureringsbehov.

I Uppsala län har klådris inte syns till i levande tillstånd sedan 2008. Den senaste rapporten från platsen där den tidigare växte är från 2020 och då återfanns den inte. I samtal med lokala floraväktare har det uppgetts att det inte finns några indikationer på att arten finns kvar i länet.

I Skåne län finns den enda kända lokalen inne på banområdet vid Malmö centralstation. Länsstyrelsen har inte inventerat beståndet och det har heller inte besökts av floraväktare på senare år. Rapporter från Artportalen indikerar dock att arten finns kvar på platsen.

Förutsättningar för klådrisets bevarande

Eftersom de flesta län inte prioriterat åtgärder för arten växer dess flesta lokaler igen. Dagens rådande reglerade vattenregimer gör att älvstränderna, som utgör klådrisets ursprungliga levnadsmiljö, inte får den naturliga störning av översvämning som arten behöver för att på sikt kunna överleva och sprida sig i landskapet. Alla dagens klådrislokaler som finns längs vattendrag hotas på grund av detta av igenväxning, något som bara kan hållas tillbaka av återkommande biotopvårdande åtgärder. För lokaler på ruderatmarker, som täkter och sandtag, gäller samma hotbild. Minskningar av plantor inom lokala populationer har noterats inom flera län och det är särskilt oroande att se att beståndet går tillbaka på tidigare rika lokaler som i Indalsälvens delta.

Restaureringsåtgärder i form av röjning eller markstörning ger synbara positiva effekter på kort sikt. Dessa åtgärder måste dock följas upp med jämna mellanrum för att upprätthålla gynnsamma förhållanden för lokala klådrisbestånd. I arbetet med att bevara arten behövs troligen en kombination av olika åtgärder utföras och man behöver mer kunskap om vilka metoder som fungerar bra. T.ex. har försök med utplanteringar och translokering av plantor till nya lokaler hittills gjorts i mycket liten utsträckning inom ramarna för detta åtgärdsprogram. Vad gäller flytt av plantor behöver man göra flera försök för att få kunskap om hur detta ska gå till för att en etablering på ny lokal ska lyckas. Man behöver även utreda vilka lokaler detta bäst lämpar sig för. För utplanteringen av plantor som utfördes i Västernorrland 2014 är det fortfarande oklart om plantorna kommer att bli långvariga på sina växtplatser.

Överlag behöver åtgärder som kan ge mer långsiktiga positiva effekter tas fram för att inte kontinuerligt behöva ge klådrisbestånden ”konstgjord andning” i form av återkommande röjningar eller liknande. Man skulle t.ex. kunna se över möjligheten att öka mängden vatten i torrfåror i älvar där arten förekommer genom s.k. minimitappning.

Slutsatser

De åtgärder som har utförts under perioden 2016–2019 har kunnat ge bra förutsättningar för arten på lokal nivå. Bl.a. har aktiva åtgärder som röjningar och markstörningar visat att klådris har gynnats vid uppföljning av åtgärderna. Man har även genom dialog och samverkan med andra aktörer sett positiva effekter. I Västernorrland, Dalarna och Värmland har hela eller stora delar av de länsvisa bestånden inventerats under perioden och man har där en god uppfattning om klådrisets regionala status. Nationellt råder det dock i dagsläget en osäkerhet kring artens populationsutveckling och inom många lokaler har minskningar i antalet plantor noterats. Oftast är detta en följd av igenväxning, som är ett hot inom alla klådrisets olika livsmiljöer. En viktig åtgärd som ännu inte utförts är att anordna ett möte med vattenkraftsnäringen. Denna åtgärd gäller för Jämtland och Västernorrlands län och mötet skulle innebära ett bra tillfälle att sprida kunskap om klådrisets situation och öka förståelsen för arten hos kraftbolagen vars verksamhet i högsta grad påverkar dess framtid.

Tidsperioden för samtliga mål i åtgärdsprogrammet har gått ut i och med att vi nått år 2020. Detta innebär dock inte att målen har uppnåtts. Sanningen är den att inget av de långsiktiga målen som sattes upp när programmet skrevs 2007 har uppnåtts till fullo. Det återstår fortfarande att initiera arbetet med nyskapande och återställande av klådrisbiotoper längs flera norrländska älvar. Älvsträckor med för klådriset gynnsam dynamik är sällsynta och det går i dagsläget inte att konstatera generella öknings i lokala populationer längs vattendragen. Snarare har minskningar noterats på flera lokaler de senaste åren. Den öländska populationen verkar vara på kraftig nedgång och lokalerna där är i stort behov av biotopvård. Målet om att få till områdesskydd för klådrislokaler längs älvsträckor med naturlig flödesdynamik har vid tidigare redovisningar bedömts vara problematiskt och ingenting tyder på att någon förändring av detta har tillkommit under denna programperiod. Då många av målen återstår att uppnå vore det lämpligt att sätta upp nya tidsperspektiv inom vilka dessa mål ska vara uppnådda.

I visionen för åtgärdsprogrammet ingick att den totala populationen av klådris skulle uppgå till minst 20 000 plantor. Denna gräns var redan vid 2015 års redovisning långt överstigen då man vid tidpunkten hade kännedom om cirka 53 000 plantor. Populationen bedöms utifrån länsstyrelsernas inventeringsrapporter samt uppgifter på Artportalen vara ungefär densamma 2020 som vid den senaste mätningen. Det finns dock osäkerheter kring den nuvarande populationsstorleken. Detta främst på grund av att många klådrisbestånd inte har följts upp på länge, bl.a. har de stora förekomsterna i Jämtland, som står för två tredjedelar av landets totala population, inte följts upp sedan 2012 då de först inventerades.

För att på lång sikt kunna göra tydliga mätningar av populationsutvecklingen behöver en metodik tas fram för uppföljning av klådrisbestånd som kan användas nationellt. I nuläget räknas plantor på olika sätt beroende på vem som rapporterar dem vilket kan göra det svårt att tolka förändringar i en population över tid. T.ex. räknar vissa med fröplantor när de anger antal i sina rapporter medan andra inte gör det. Rapporterna görs dessutom under olika perioder av året, vissa sent på hösten, andra tidigt på sommaren, vilket också kan leda till att det blir stora skillnader i observerade plantor vid fältbesök under olika år. Ibland noteras inte antal plantor

utan endast förekomst. Detta gör att det finns ett stort mörkertal för oregistrerade individer.

Man fortsätter dock att hitta klådris på nya platser, dels i ruderatmarker som täkter och vägkanter men även vid mer naturliga miljöer som vid Nördån i Strömsunds kommun. Artens utbredningsområde växer i och med att fler lokaler upptäcks och det står klart att hela dess utbredning inte är helt känd. Anledningen till att delar av visionen inte är uppnådd består därför till stor del av att det saknas kunskap om var arten finns och insatser för att suddas ut fler frågetecken på kartan över klådrisets existens skulle behövas. Inom norrlandslänen finns många platser med lämpliga miljöer för klådris och en stor potential för okända bestånd. Man skulle med fördel kunna söka ut lämpliga områden som ännu inte inventerats i fält för att utreda om arten finns på fler platser i länen. Det är även viktigt att sprida information om arten så att fler har möjlighet att upptäcka den. I de områden där man vet att artens finns behöver man dock göra ansträngningar för att få den att stanna kvar.

Fortsatt arbete

Sex av de berörda länen anser att åtgärdsprogrammet ska förlängas. Detta gäller Jämtland, Västernorrland, Värmland, Dalarna, Norrbotten och Kalmar län. Samtliga anser att åtgärderna i åtgärdsprogrammet fortfarande är relevanta. Jämtlands länsstyrelse föreslår att förlängningen ska ske med en uppdatering av åtgärdstabellen.

Tre län, Västerbotten, Skåne och Uppsala, anser att det inte är motiverat att fortsätta med åtgärder i deras län. I Västerbotten anser länsstyrelsen att deras populationer av klådris är stabila och inte hotade i nuläget och att det därför inte finns någon anledning att förlänga programmet. I Uppsala län har inga levande exemplar av arten observerats sedan 2008 och i Skåne finns endast en isolerad förekomst. Att dessa två sydliga län ska fortsätta beröras av åtgärdsprogrammet är inte längre att betrakta som relevant. För Västerbottens del vore det dock bra att fortsätta följa populationsutvecklingen inom deras klådrislokaler.

I det fortsatta arbetet med åtgärdsprogrammet uppger länen att biotopvårdande åtgärder ska prioriteras, främst i form av röjningar. I Jämtland håller länsstyrelsen på att ta fram en landskapsplan för lokalerna i Strömsund som ska fungera som ett verktyg för att sprida information till markägare och andra aktörer. Man ska även utföra uppföljningar av kända bestånd och har planer på populationsstärkande åtgärder som stödutplanteringar. I Norrbotten vill länsstyrelsen fokusera på inventering av befintliga bestånd för att kunna utvärdera vilka åtgärder som bör genomföras men man vill även inventera nya lokaler då det finns stor potential för att den växer på fler platser än de man känner till idag. Dalarnas länsstyrelse vill utföra inventeringar för att ta reda på om arten kan hittas på platser som tidigare inte undersökts i länet.

Bedömning av åtgärdsprogrammets framtid

Länsstyrelsen i Västernorrland föreslår att åtgärdsprogrammet förlängs (ii) alternativt förlängs med en uppdatering av åtgärdstabellen (iii). Motiveringen är följande:

- Sex av nio tillfrågade län anser att programmet bör förlängas. Tidigare föreslagna åtgärder anses generellt fortfarande motiverade och flertalet åtgärder återstår att tas itu med.
- Uppsala och Skåne län behöver inte längre beröras av programmet.
- Jämtlands län anser att programmet bör förlängas med en uppdatering av åtgärdstabellen. Detta är relevant då en del åtgärder är utförda och att det behöver föreslås uppföljning och biotopvård för fler lokaler. Då vi nått slutpunkten för åtgärdsprogrammets mål bör det sättas nya tidsperspektiv för de mål som återstår.
- Programmet behöver inte revideras, då hotbilden inte har ändrats nämnbart och inga nya omvälvande kunskaper om skötseln av lokalerna har framkommit under programperioden.
- Det största hotet mot klådris är igenväxning varför samarbeten med andra aktörer och markägare kring skötsel behöver fortsätta och utökas, för att säkerställa att mer hänsyn tas till artens miljöer och för att få kontinuitet på skötseln. Under programperioden har man gjort några insatser till samråd men det behöver fortsätta och utvecklas till att omfatta fler aktörer och områden.
- Inom arbetet med åtgärdsprogram finns en särskild möjlighet att ta fram och kommunicera underlag för att visa på var hänsynen gör störst naturvårdsnytta i landskapet. ÅGP-verksamheten är för flera arter ett nödvändigt komplement till områdesskydd, förvaltning och landsbygdsenhetens stödverksamhet. ÅGP har även en viktig roll i att kunna driva stora breda informationskampanjer mot allmänheten för att uppmärksamma och sprida kunskap om klådris. Sådana kampanjer kan med fördel kombineras med information om andra ÅGP-arter som också lever i älvmiljöer, för att ytterligare lyfta vikten av varför älvarna och dess naturliga flödesdynamik behöver bevaras.

Publikationslista

- Andersson, U.-B. 2019. Floraväktarrapport Klådris. Öland.
- Danvind, M. 2014. Utplantering av klådris i Västernorrland. Rödblåran – Botanisk tidskrift för Jämtland, Härjedalen, Medelpad och Ångermanland 2.
- Grundström, S. 2016. Inventering av klådris längs med Faxälven, Fjällsjöälven och i Indalsälvens delta 2016. Sweco Environment AB.
- Grundström, S. 2016. Åtgärder för klådris vid Faxälven och Indalsälven. Sweco Environment AB.
- Jonsson, F. 2013. Sveriges största klådrislokal Ö om Russfjärden, Strömsund. Rödblåran – Botanisk tidskrift för Jämtland, Härjedalen, Medelpad och Ångermanland 1.
- Jonsson, F. & Nordin, U. 2006. Inventering av klådris, *Myricaria germanica*, i Jämtlands län 2006. Rödblåran – Botanisk tidskrift för Jämtland, Härjedalen, Medelpad och Ångermanland 2.
- Mangsbo, D. 2009. Inventering av klådris (*Myricaria germanica*) i Klarälvens torrlagda fåra norr om Höljes 2009. DM Naturvård.
- Westerlund, C. 2017. Inventeringsrapport för klådris (*Myricaria germanica*) vid Nördån i Strömsunds kommun. Länsstyrelsen i Jämtlands län.